

Duingrasland in de Middelduinen begrast door koeien, zomer 2018

7.5 Beweiding

Beweiding van het duin vond in de vorige eeuw plaats met wisselende aantallen paarden, koeien en schapen. Na een periode zonder begrazing van 1972 tot 1982 is de beweiding in de afgelopen decennia niet altijd even intensief geweest. De gekozen begrazingsvorm heeft effect op de vegetatie en op de fauna. Lichte seizoenbeweiding met koeien (zomer, najaar en winter maar niet van half februari tot mei) geeft een optimaal resultaat. Dit is te zien bij vergelijking met het niet-beweide deel van de Oostduinen. Vooral in de droge graslanden ontbreken daar veel soorten.

Eeuwenlange beweiding, waterwinning, natuur

Doel van beweiding is om de grazige begroeiing met gebiedseigen mos- en plantensoorten en de daaraan gebonden fauna in stand te houden. Zonder beweiding met aanvullend maaien zouden in duingraslanden hoog opgaande grassen gaan overheersen en er veel struweel en bos ontstaan. Bij het duinbeheer hebben we een duingebied voor ogen dat een afwisseling is van duingraslanden en duinvalleien, aansluitend op de situatie aan het begin van de 20e eeuw. Duingraslanden zijn mede ontstaan onder invloed van eeuwenlange begrazing door vee van boeren uit de omgeving. Deze graslanden waren 'vroongronden', die in de feodale tijd aan een landheer behoorden. In het duin was zo'n vroom vaak in gebruik als gemeenschappelijke weidegrond (de Vries, 1971). Door dit eeuwenlange, continue gebruik zijn de huidige waardevolle grazige en kruidenrijke begroeiingen ontstaan. Door deze beweiding voort te zetten, denken we ze nog lang in stand te kunnen houden. Hiermee is beweiding niet alleen een beheermaatregel maar ook cultureel erfgoed.

Koeienwachtertje eind 19e eeuw. (Streekarchief Goeree-Overflakkee)

Beweiding met koeien in de duinen achter de Oostdijk begin 20e eeuw. Het vee in de toen niet omheinde duinen werd nog begeleid door koeienwachters. De duinrug op de achtergrond is de scheiding tussen de Oostduinen en de Kwade Hoek, ter hoogte van boerderij Zeezicht; de hoge kunstmatige duinrug die nu de zeevering (met fietspad) is, bestond toen nog niet (Streekarchief Goeree-Overflakkee).

Historie

Tot 1743 was het gebied in gebruik als konijnenwarande (zie pag. 42). Daarna was het alleen in gebruik als weidegrond voor het vee, meestal runderen en paarden. Vanaf eind 19e eeuw tot in de jaren 50 trok het vee door het duingebied onder leiding van een "koeienwachter". Dat konden kinderen zijn, maar volwassenen deden het ook.

We weten niet exact hoeveel vee er destijds liep, maar de aantallen namen toe tot ongeveer 1840 en bleven sindsdien min of meer stabiel tot 1950. Van Haperen (2009) vermeldt dat de begrazing na de Tweede Wereldoorlog vergelijkbaar is met die aan het einde van de jaren 90 van de 19e eeuw. Omdat we de begrazingsdruk uit de jaren 50 van de 20e eeuw vrij precies kennen: ongeveer 25 grootvee-eenheden (GVE) per 100 hectare per jaar, zal dat ook in die tijd zo zijn geweest. Er werd nog nauwelijks kunstmest toegepast en de stikstofdepositie, vervuiling uit de lucht door landbouw, industrie en verkeer met o.a. ammoniak, was in die tijd nog gering. Zo was er nauwelijks aanvoer van voedingsstoffen van buiten het gebied. Ook waren er nog zeer veel konijnen die ook hun deel van de vegetatie opeisten, waardoor de toenmalige totale graasdruk veel hoger was dan na 1940.

Van 1842 tot 1971 werd het vee ingeschaard van 1 mei tot 11 november (van Haperen, 2009). De dieren liepen overdag in het duin en werden 's avonds naar de stal gebracht of werden op vaste plaatsen in het duin binnen een kraal, een omheinde ruimte voor het vee, gebracht. In het gebied waren twee van die plaatsen ingericht, bij de Moordenaarsput in de Middelduinen en in de Galigaanvallei in de Oostduinen, in de nabijheid van drinkpoelen (mondelijke mededeling Hein van Splunter, een boer uit de omgeving). Tevens werden er iedere morgen geiten ergens in het duin, meestal op die plaatsen waar de koeien niet veel kwamen, vastgezet en 's avonds weer opgehaald om gemolken te worden.

Het sinds 1983 beweidde oppervlak is weergegeven in bijgaande grafiek. Vanaf 1941 tot 2018 zijn er nauwkeurig gegevens over de begrazing bijgehouden door de waterleidingmaatschappij, zowel over het soort vee als de aantallen.

Begrazing en waterwinning

Bij de waterleidingbedrijven vond men begrazing van waterwingebieden aanvankelijk onwenselijk vanwege het besmettingsgevaar. Het gaat dan vooral om de bacterie *Campylobacter* en de parasitaire protozoa *Cryptosporidium* en *Giardia*. Deze organismen kunnen in de uitwerpselen van grote grazers voorkomen en bij onvoldoende zuivering

via het drinkwater de mens besmetten. Daarom werd tussen 1972 en 1982 niet beweid. Later, nadat beweiding weer was hervat ten behoeve van het natuurbeheer, werden van 2009 tot 2016 geen kalveren jonger dan 6 maanden toegelaten in het gebied. Jonge dieren hebben namelijk de hoogste besmettingsgraad. Ook werden in 2009 de winputten uitgerasterd zodat het vee niet direct bij de winputten kan komen.

Verder werden alle putten en schachten goed afgedicht opdat er geen (besmet) water direct naar de ondergrond kan stromen. Ook werden locaties waar grondwater, dat in de bodem onderweg is van de infiltratiekanalen naar de drains, aan het oppervlak kan komen, aangevuld met zand. De besmettingsroute via maaiveld naar grondwater werd hiermee geblokkeerd. Als extra zekerheid werd er aan het eind van het filterproces een ultrafiltratiefilter geplaatst dat deze ziekteverwekkende organismen afvangt. Door al deze maatregelen is het systeem van grondwaterwinning veel minder gevoelig voor besmetting geworden.

In 2016 is gekeken of het uitsluiten van jonge kalveren ertoe heeft geleid dat er tussen 2009 en 2016 minder besmettingen zijn opgetreden dan in de voorgaande periode toen er wel kalveren liepen. Er werden geen aan het vee gerelateerde besmettingen gevonden. Daarom lopen er vanaf 2017 weer koeien met kalveren in het duin.

Omrasterde pompput in de Oostduinen